

В даній ситуації сам ринок не тільки не вирішить проблеми, але лише усугубить її. Активне будівництво в нинішнє час в Судакі приватних готельних комплексів неминуче буде супроводжуватися різким збільшенням транспорту на цій великій території, що призведе до порушення екологічної обстановки в регіоні та його рекреаційної перевантаженості.

Поэтому необходимо активное вмешательство государственных органов управления в региональное районирование рекреационных услуг в Крыму вообще и гостиничных услуг в частности.

Источники и литература

1. Концепция инновационного развития регионов (на примере Автономной Республики Крым) / Сост. А.С.Слепокуров. – Симферополь, 2005. – 155 с.
2. Статистический бюллетень «Крым. Курорты. Туризм. 2001-2004» — Симферополь: Министерство курортов и туризма АР Крым, 2006. - 29 с.

Колесніченко І. М., Тешев Р.І.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ

Постановка проблеми. Формування соціально-ринкової економіки передбачає досягнення сталих темпів економічного зростання. Але руйнування або відключення формальних регуляторів планової економіки у сполученні із відставанням у розробці нових ринкових норм, правил та інститутів призводять до «тривало переходного стану» економіки. Негативні чинники, що його визначають в Україні, – глибокі диспропорції, скорочення обсягів виробництва, інфляційні процеси та безробіття, зниження рівня життя тощо – суттєво затримують формування ефективної економічної системи та набуття нею здатності до саморегуляції. У цьому контексті пошук джерел забезпечення економічного зростання та його прискорення стає першочерговим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На перший погляд, проблема економічного зростання на протязі декількох століть знаходиться у центрі уваги економічної теорії. Але, як свідчить теорія та практика трансформаційних перетворень, сьогодні вона набуває особливої актуальності. У численних працях вітчизняних і закордонних економістів – Є. Гайдара, А. Гальчинського, С. Львовичкіна, Г. Колодко, С. Мочерного, Р. Нуреева, В. Тарасевича, А. Чухно, Л. Абалкіна та багатьох інших – розглядаються сутність економічного зростання, його типи, чинники, моделі та особливості у трансформаційних економіках. Та, на жаль, теоретична парадигма вивчення інституціональних змін як джерела економічного зростання у пострадянських країнах ще недостатньо сформована. З огляду на це, **метою** даного дослідження є аналіз теоретичної бази економічного зростання в Україні та вивчення його основних чинників та можливостей прискорення з урахуванням інституціональних змін. Для досягнення цієї мети застосовано наступні методи дослідження: аналіз, синтез, порівняльний, логічний та історичний методи, системний підхід та підхід «сильні-слабкі сторони» тощо.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теоретичної бази економічного зростання звичайно розпочинають із здобутків класичної школи, а саме А. Сміта, який хоча і не розробив спеціалізованої теорії, але виявив та проаналізував різні чинники зростання національного багатства у XVIII ст., продовжують неокласичними теоріями та моделями Р. Харрода – Є. Домара, і переходять до сучасних теорій. Сьогодні науковці розглядають економічне зростання як постійне збільшення реального обсягу виробництва, яке супроводжується покращенням технологічних, економічних і соціальних характеристик суспільства [1, с.950]. З цим твердженням, на наш погляд, можна погодитись лише частково, оскільки збільшення реального обсягу виробництва не тільки супроводжується, а й базується на покращенні вказаних характеристик. Тоді, з урахуванням уточнення, під економічним зростанням слід розуміти постійне збільшення реального обсягу виробництва, що базується і супроводжується покращенням технологічних, економічних і соціальних характеристик суспільства.

Потребують термінологічного розмежування і поняття «економічне» і «соціально-економічне» зростання. Останнє звичайно вживають, якщо економічне зростання супроводжується позитивними наслідками у соціального плану: підвищенням життєвого рівня населення, покращенням навколишнього середовища тощо. У разі, якщо спостерігається лише зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) або національного доходу (НД), доцільно застосовувати термін «економічне зростання». Слід також звернути увагу на можливість виникнення ситуації, коли зростання ВВП (в тому числі на душу населення) супроводжується посиленням диференціації доходів споживачів, тобто: при наявності економічного зростання, поліпшення добробуту людей не відбувається. Така суперечність не означає необхідності відмови від показника «економічне зростання». Він повинен залишатися, тому що зростання ВВП та НД виступають матеріальною базою розв'язання соціальних проблем.

Економічне зростання не може бути безкрайнім, тому що існують певні межі, коли воно може стати навіть небезпечним. Ці межі, передусім, пов'язані із необхідністю збереження оточуючого середовища та невідтвореністю природних ресурсів. Ринковий механізм, як правило, не в змозі вирішувати ці проблеми, тому їх розв'язання потребує втручання держави. Виходячи з цього, кейнсіанці стверджували, що економічна політика держави повинна забезпечувати динамічну рівновагу економіки, що характеризується стійкими рі-

вноважними темпами приросту національного доходу. Вони вважали, що аналіз функціональних зв'язків між найважливішими економічними категоріями слід вести на макрорівні. На їхню думку, це дозволить винайти чинники, які впливають на економічне зростання. Кейнсіанці довели залежність економічного зростання від структури суспільного продукту, а, отже, і необхідність стимулювання його зростання за рахунок підвищення сукупного попиту [2, с.7].

Представники класичного американського інституціоналізму, на відміну від кейнсіанців, вважали, що, досліджуючи зростання економіки, треба враховувати вплив усієї сукупності суспільних відносин. Так У.К. Мітчелл спрямував свої дослідження на створення методів ослаблення економічних криз, на базі яких ним була створена теорія регульованого капіталізму. В цій теорії відсутня циклічність, а криза замінена рецесією – плавним зниженням темпів зростання. Вивчаючи характер впливу інституційних чинників на темпи зростання транзитивних економік, сучасні інституціоналісти [3] підкреслюють суттєвість впливу загального стану бізнес середовища (легкість входу та виходу з ринку, відпрацьованість законодавства щодо врегулювання конфліктів, ступінь визначеності та захищеності прав власності тощо) на забезпечення сталого економічного зростання. Взагалі інституціональні чинники приймалися до уваги при аналізі зростання як розвинутих економік, так і економік, що розвиваються, однак для економік, що знаходяться у процесі радикальної модифікації (в умовах побудови нової соціально-економічної форми її організації), інститути набувають значення першочергових детермінант [4, с.104].

Неперевірена важливість інститутів для забезпечення економічного розвитку (а, отже, і економічного зростання) підтверджується розміркуваннями, які базуються на теоремі Р. Коуза та її інтерпретаціях [5, с.194]. Якщо припустити, що трансакційні витрати незначні або зовсім відсутні, то будь-яка економіка буде розвиватися за оптимальною траєкторією, незалежно від набору інститутів, який вона має. Тобто за відсутності трансакційних витрат всюди і завжди складатиметься оптимальний для економічного розвитку набір інститутів, оскільки легко змінити застарілий інститут, що заважає розвитку, на новий, більш корисний. У цьому випадку технічний прогрес і накопичення капіталу (як матеріально-речового, так і людського) автоматично забезпечуватиме економічне зростання. Але, у дійсності, цього не відбувається, а економічне зростання не є частим явищем, воно притаманне лише певному колу країн. Серед головних причин такого стану називають неефективність інституційної матриці, високі трансакційні витрати, недостатня специфікація та розмивання прав власності, неповнота і невиконання контрактів тощо. Отже більша частина країн світу виявляється неспроможною скористатися можливостями нових технологій повною мірою.

У науковому розумінні критерії є головним, визначальним виміром певного процесу або явища. Тоді логічно перейти до розгляду критеріїв економічного зростання в сучасних умовах господарювання. Темпи розвитку господарства країни, його окремих сфер та галузей під впливом трансформаційного спаду та змін ринкової кон'юнктури набувають циклічного характеру, що, в свою чергу, спричиняє коливання ставки відсотка, рівня інвестицій, заощаджень, попиту на робочу силу тощо. За таких обставин, враховуючи [2, с.3], *перший критерій* економічного зростання можна представити як відсутність дефіциту на споживчому ринку, ринках фінансових коштів, інвестицій та предметів праці. *Другий критерій* економічного зростання – це впровадження прогресивних технологій та ресурсозберігаючої техніки, що зумовлює суттєве підвищення попиту на інновації та товари інвестиційної сфери. У якості *третього критерію* економічного зростання сьогодні виступає спрямування інноваційної активності на соціальну орієнтацію виробництва.

Класифікація чинників, що визначають темпи і якість економічного зростання, впливає із його критеріїв і звичайно містить наступні групи: перша – інноваційні, пов'язані з оновленням технологій і продукції, використанням інноваційного потенціалу країни, визначенням пріоритетів НТП; друга – інвестиційні, що визначаються інвестиційною активністю, ефективністю капітальних вкладень, оновленням виробничих фондів та використанням їх з урахуванням ресурсних обмежень з боку інвестиційного комплексу; третя – структурна мобільність економіки, її спроможність реагувати на зміни в обсягах та структурі суспільних потреб як у поточному, так і в майбутньому періодах.

Представники сучасної інституціональної теорії [6] стверджують: не тільки технології, але й інститути є джерелом економічного розвитку. На їхню думку, такий підхід дозволяє відповідним чином узагальнювати дані щодо динаміки економічного розвитку будь-якої трансформаційної економіки та визначити його джерела. *По-перше*, інвестиції в нові інститути аналогічні інвестиціям в новітні технології; *по-друге*, трансакційні витрати можуть сприяти економічному розвитку, якщо враховувати не тільки їх величину, але розподіл та характер впливу на здійснення того чи іншого виду діяльності; *по-третє*, враховуючи, що в інституціональному середовищі входять і неформальні правила, можна говорити про ступінь «керуваності» темпами економічного розвитку.

Висновки. Економічний розвиток суспільства являє собою багатоплановий процес, що охоплює економічне зростання, структурні зрушення в економіці, удосконалення умов і якості життя населення. Джерелом економічного зростання сьогодні виступають не тільки інноваційно-інвестиційні фактори та структурна мобільність економіки, її спроможність реагувати на зміни в обсягах та структурі суспільних потреб як у поточному, так і в майбутньому періодах, а і, це важливо, інституційні фактори (інституційна структура та інституційне середовище). Інституційні межі здатні як позитивно, так і негативно впливати на економічне зростання. Темпи розвитку інституційного середовища в Україні значно відстають від темпів розвитку інших складових ринкової системи, а низька якість та недостатня надійність наявних інституцій є вузьким місцем для усталення економічного зростання, вона гальмує розвиток підприємництва. До того ж нелінійний характер здійснення трансформаційних процесів, наявність інституціональних суперечностей і «пасток», а також

відсутність ясності й послідовності в питанні визначення характеру взаємовпливу формальних і неформальних інститутів, дозволяє стверджувати, що форми і механізми розв'язання інституціональних суперечностей та пошук джерел економічного зростання в Україні повинні стати сьогодні головними об'єктами дослідження фахівців і урядовців.

Враховуючи практику трансформаційних перетворень, слід уникати радикальних рішень. Реформи повинні мати науково обґрунтований та виважений, бажано еволюційний характер, враховувати культурну інерцію, попередню траєкторію розвитку економічної системи та імовірність виникнення інституціонального конфлікту. Для інституціональних інновацій, що зачіпають інтереси мільйонів людей, особливо важливо мати проект перехідного режиму, включаючи навіть можливість створення проміжних інститутів. Але із самого початку слід передбачати можливість його автоматичного скасування в довгостроковій перспективі в разі неефективності.

Джерела та література

1. І.Економіческая енциклопедія //Гл. ред. Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 1999. – 2055с.
2. Гальчинський А., Львовчкін С. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання в Україні. //Економіка України. – 2004. - № 6. – С. 3-11.
3. Генералова Ю.В. Методологія дослідження тенденцій економічного зростання. //Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 11. – С. 3-9.
4. Таміліна Л.В. Дослідження ролі інституційних детермінантів економічного зростання в країнах з перехідною економікою. Наукові праці Дон. НГУ. Серія «Економіка». Вип. 89-3. – 2005. - № 91. – С. 104-110.
5. Шевчук І.А. Інституційні передумови формування інвестиційного спрямування економічного розвитку України. //Наукові праці Дон. НГУ. Серія «Економіка». Вип. 89. – 2004. - № 89. – С.191-197.
6. Колесніченко І.М., Щербача О.М. Інституціональні перетворення як джерело економічного розвитку України //Економіка: проблеми теорії та практики. – Зб. наук. праць. - Випуск 212. – Т. 2 – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 547 - 551.

Комаричина В.В.

ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВІДДІЛУ – ОБ'ЄКТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ

Одним з основних чинників відтворювального процесу є трудові ресурси. Ефективність їх використання зумовлюється багатьма умовами, серед яких провідною є якість трудового життя. Саме якість трудового життя є важливою складовою якості життя людини в цілому. В свою чергу, покращення умов, в яких знаходиться людина на підприємстві, повинно проводитись в рамках програм якості трудового життя персоналу.

Проблеми якості трудового життя розглядаються в економічній літературі з 60-х років. Але необхідно звернути увагу, що дана проблема є більш дослідженою в працях зарубіжних вчених. Відносно вивчення даної проблеми в Україні, воно не є достатнім. Серед українських науковців, які займаються дослідженням даного питання, можна відзначити таких як: Колот А.М. [1], Шаульська Л.В. [2], Хміль Ф.І. [3], Семикіна М.В. [4], Кизим Н.А., Горбатов В.М. [5]. Однак, незважаючи на ряд робіт, що присвячені проблемі підвищення якості трудового життя, питання визначення первісного об'єкта впровадження такої програми є не вирішеним. Розробка методики знаходження такого об'єкта й є метою даної статті.

Основними методами дослідження, що використовувались при написанні статті, є загальнонаукові методи логічного узагальнення, системного аналізу та порівняння.

Необхідно звернути увагу, що впровадження програм якості трудового життя (ЯТЖ) на підприємстві в цілому є достатньо складним та витратним явищем. На сьогодні для більшості підприємств України, що знаходяться в достатньо складному фінансовому стані, впровадження таких програм є майже неможливим. Таким чином, необхідно визначити саме той об'єкт впровадження даної програми, зміни в роботі якого є необхідними та покращення роботи якого приведе до збільшення фінансових результатів діяльності підприємства в цілому.

Було проведено аналіз підприємств машинобудування Харківського регіону та відібрано такі, що належать до п'ятого технологічного укладу з серійним типом виробництва. У зв'язку з тим, що більшість з підприємств, які були проаналізовані, впроваджують стратегію нульового розвитку, більш детально зупинимось на питаннях визначення об'єкта впровадження програм якості трудового життя для підприємств саме з даною стратегією.

На підприємствах, що впроваджують стратегію нульового розвитку, при визначенні об'єкта впровадження програми якості трудового життя спочатку доцільно проводити оцінку стану якості трудового життя в усіх відділах. У випадку, якщо оцінка в якомусь відділі є значно нижчою за оцінки в інших відділах, то саме він і повинен бути обраним в якості об'єкта впровадження програми покращення стану якості трудового життя. Процедура впровадження такої програми буде розглянута в наступних роботах.

У випадку, коли оцінка стану якості трудового життя в усіх відділах є приблизно однаковою, доцільно аналізувати складові конкурентних стратегій, а саме: товару, технології та ринку.

При аналізі товару, необхідно відповісти на питання: товар є сучасним і відповідає вимогам споживачів? Слід зауважити, що під відповідністю вимогам споживачів чи то прогресивним аналогам маються на увазі його техніко-економічні характеристики. Відповідність товару за ціною, якістю, можливостями та